

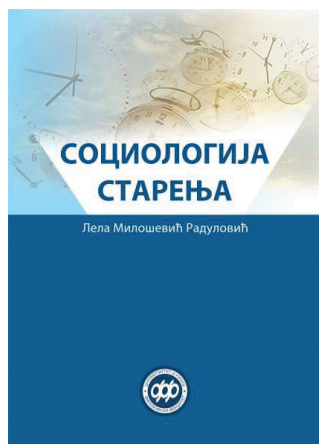
Љубиша Р. Митровић¹
Универзитет у Нишу,
Филозофски факултет
Ниш (Србија)

316.66-053.9(049.32)
316.728(049.32)
Осврћ
Примљен 11/03/2025
Прихваћен 15/04/2025
doi: [10.5937/socpreg59-57394](https://doi.org/10.5937/socpreg59-57394)

ПИОНИРСКИ ДОПРИНОС СОЦИОЛОГИЈИ СТАРЕЊА И САВРЕМЕНОЈ ХУМАНИСТИЦИ

Лела Милошевић Радуловић: *Социологија старења*.
Ниш: Филозофски факултет, 2023, 348 стр.

Писање уџбеника спада у ред професионалних обавеза наставника у академској универзитетској заједници. Оно је израз научне зрелости, али и педагошко-дидактичке одговорности професора према студентима и образовно-научној институцији у којој раде. То није рутински задатак већ озбиљан изазов за сваког универзитетског наставника и са успехом се остварује када се направи срећан сусрет акумулираног педагошког искуства и широког познавања литературе, домаће и стране, из области у којој професор делује, као педагошки и научноистраживачки посленик.

Нажалост, у издавачкој пракси на нашим универзитетима суочени смо са растом феномена „мекдоналдизације“ и комерцијализације овог задатка, што нас уводи у поље својеврсне девијације и „сиве економије“ у универзитетској заједници савременог академског капитализма. Пратећи интелектуалну продукцију наше академске заједнице, посебно у области социологије и других друштвено-хуманистичких наука, могли бисмо с правом рећи да је мало иновативних стваралаца који имају моћ да квалитетом и дометима својих истраживања формулишу нове парадигме и тиме обогате нашу и светску науку. Академска заједница препуна је стандардизованих „мекдоналдс“ научника чија дела врве од површности и компилаторског синкретизма. Мало је креативне свежине и научних новума. Отуда, када се појави неко значајно остварење у науци и академској заједници, доживљава се као својеврсни празник светковине духа, чијим се резултатима радујемо јер нас

¹ ljubisa.mitrovic@filfak.ni.ac.rs; <https://orcid.org/0000-0003-0225-4218>

богати не само новим фондом знања већ афирмише и етику позива научника-истраживача. Уџбеник *Социолоија сїарења* ауторке Леле Милошевић Радуловић управо је једно такво значајно остварење које својим укупним дометом представља истинску иновацију у нашој савременој уџбеничкој литератури и пионирски допринос социологији старења код нас. Рецензенти ове студије су др Љубиша Р. Митровић, професор емеритус Филозофског факултета у Нишу, др Милош Миленковић, редовни професор Филозофског факултета у Београду и др Снежана Стојшин, редовни професор Филозофског факултета у Новом Саду.

На избор професије детерминишући делују бројни објективни и субјективни фактори, док су позив, људско посланство и наша животна мисија одређени преваходно нашим сензибилитетом, унутрашњим карактерним *силама доброїе*. Хераклит је то генијално наслутио пишући да је *карактер човекова судбина*. Гете је пак писао *о избору њо сродносїи*, Достојевски о *феномену избора њо ѡїїњи*, док је моја маленкост то у својој поезици метафорично дефинисала – *їесма бира їесника*. Лела Милошевић Радуловић својим интелектуалним и професионалним развојем као личност то најбоље илуструје. Њено рано интересовање за хуманитарни рад није случајност, но свесни или несвесни избор животног посланства, то јест мисије. Када дође до срећног судбоносног сусрета наших унутрашњих сила, професије и изазова средине, рађају се најзрелији плодови стваралаштва. Управо то правило потврђује амбициозна и зрело написана уџбеничка студија *Социолоија сїарења* ауторке Леле Милошевић Радуловић.

У савремености човечанства, услед бројних фактора, продужен је животни век човека. Нажалост, услед асиметричног модела технолошког и друштвеног напретка, квалитет живота становништва у свету, па и питање просечног трајања људског века, различити су у различитим зонама глобалног светског система (земље светског центра, полупериферије и периферије). И док проблеми остарелих у земљама тзв. трећег света још увек нису социјално видљиви, прикривени бројним мрежама традиционалних облика приватности, дотле се у развијеним западноевропским друштвима све отвореније говори о проблему „усамљених гомила“ генерација трећег и четвртог доба. Алармантно се одашиљу „сигнална светла“ од стране медија и истраживача о индексима сенилизације и драмама наступајуће маргинализоване генерације остарелих које вапе за организованом друштвеном интервенцијом и људском солидарношћу.

Већ неколико деценија истакнути научници – демографи, антрополози, лекари, психолози, социолози и хуманисти, као и представници значајних институција и истраживачких асоцијација, алармантно упозоравају у својим извештајима на висок раст индекса сенилизације и експанзије старења светског становништва, посебно у најразвијенијим земљама Европе и света, али и социјалној маргинализацији старијих људи, паду квалитета живота и нарушеној солидарности у интергенерацијским односима. Упоредо са овом алармирајућом демографском тенденцијом, савремене корпорације, технократске и меритократске елите, као да су преокупирани бригом о другим темама – опседнуте неолибералном доктрином шока, тј. раста (филозофијом тржишног фундаментализма – „профит изнад човека“), или утакмицом око хипертехнолошког напретка (освајањем нових напредних технологија, дигитализацијом

и вештачком интелигенцијом), а политократе и милитаристи геополитичким питањима – борбом око империјалног прекрајања граница и прерасподелом ресурса. У оваквој грозници, као да су све ове фракције савремених елита заборавиле на битна питања еколошког одрживог развоја, социјалне правде, једнакости, равноправности, солидарности и хуманизма у интергенерацијским односима савременог човечанства.

У уџбенику *Социологија старења* насупрот савременом социјалдарвинистичком моделу „капитализма катастрофе“ (Клајн), транзицији без социјалне одговорности, „ишчашеној модернизацији“ (Хабермас) и „застарелости човека“ (Андерс), ауторка Лела Милошевић Радловић пледира за здраво и одговорно друштво које свим друштвеним групама, слојевима и генерацијама даје шансу да остваре своју личност и активно проживе свој живот до пуноће његовог остваривања.

У својој композицији и структури уџбеник *Социологија старења* садржи, поред предговора и увода, осам делова: 1. Социологија старења као посебна социологија, 2. Друштвени, психолошки и биолошки аспекти старости и старења, 3. Друштво и старији људи, 4. Правни аспект унапређивања квалитета живота старијих људи у друштвеном контексту, 5. Сиромаштво и социјална заштита старијих људи, 6. Породица и старији људи, 7. О старости и старењу у школи и медијима, 8. Активно старење и друштвена интеграција и партиципација старијих људи. Уџбеник је ослоњен на богату страну и домаћу литературу, а садржај је изложен систематично и илустрован је табелама (20) и графиконима (32). На крају сваког поглавља налазе се сажетак, кључни појмови и питања за дискусију, што посебно доприноси јасноћи и систематизацији текста.

Сви проблеми професионално су добро изабрани и обрађени из угла социолошког промишљања друштвених појава и проблема, који подразумева и захтева умешну конекцију макротеоријске проблематизације и микросоциолошког нивоа емпиријске анализе уз респект основних постулата из Милсове радионице социолошке имагинације – да се друштвене појаве и проблеми истражују холистички, у контексту друштвене структуре, али увек уз респект хуманистичког коефицијента у анализи; а то значи – полазећи од сазнања да наука није сама себи циљ већ да треба да служи човеку, увећању његове сазнајне и моралне моћи, разотуђењу и развоју суштинских снага личности човека.

Ауторка се бави социолошком анализом старијег човека као друштвене категорије и старости као друштвеног конструкта. Полази од тога да је старост друштвено-историјска и културолошка категорија и да су обрасци понашања према старијим људима веома различити у различитим културама, историјски, али и структурално посматрано (стр. 108). Јасно дефинише предмет проучавања социологије старења као „утицај друштва и културе на старење људи и утицај старења људи на друштво и културу“ (стр. 22) и наводи да је старење „социолошки занимљив феномен јер, без обзира на то што је, са једне стране, универзално искуство – јер ћемо сви остарити, оно се дешава у веома различитим и сложеним друштвеним контекстима“ (стр. 31). Истиче значај социолошког проучавања старења и старости, подвлачећи да друштво које стари све више има потребу за знањем које пружа социологија старења и да се разумевање социјалних аспеката старења и старости, последица старења ста новништва и изазова са којима се суочава друштво, намеће као важан критеријум у осмишљавању и спровођењу политике економског и социјалног развоја земље,

планирању социјалне заштите и унапређивању квалитета живота старијих људи. Такође наглашава да је до великог интересовања за социологију старења дошло због продужавања животног века и потребе породице и друштва да одговоре захтевима продужене старости (стр. 15).

Уџбеник *Социологија старења* ауторке Леле Милошевић Радуловић писан је модерно методичко-дидактички и зналачки, јасним језиком и са педагошко-хуманистичким порукама. Као такав, подстицајно ће утицати на студенте како у формирању њихове професионалне образовне културе тако и у изграђивању погледа на свет у духу савремене хуманистичке оријентације. Ауторка излаже материју методском комбинацијом теоријских разматрања и резултата емпиријских истраживања (домаћих и страних аутора). Она доследно развија фромовски приступ о перманентном целоживотном образовању и етичкој саодговорности појединца за рађање и развој своје личности у свим фазама човековог живота.

С обзиром на актуелност проблема феномена демографског старења у савременом друштву Србије (Stojilković Gnjatović, 2023), изражавам пледоаје о неопходности изучавања оваквих наставних садржаја на свим нашим универзитетима и формирања научних института и центара који би ову комплексну проблематику систематски истраживали, бавећи се социјалним положајем остарелих и побољшањем квалитета њиховог живота, али и одговорности друштва и његових институција за перманентну бригу о старијима и развијање међугенерациске солидарности. У том смислу, неопходно је радити на развијању и реализацији пројекта на тему *Мултидисциплинарна истраживања проблема бриге о старијима – људи ка унапређивању солидарности и интергенерациских односа у будућности*.

Имајући у виду квалитет уџбеника *Социологија старења* Леле Милошевић Радуловић, са задовољством га препоручујем на корист едукације нових *homo academicusa*, подсећајући на познату девизу да *нема срећније професора од оног ко доживи да га својим стваралаштвом надвиге његови бивши студенти и следбеници*. Само искрена посвећеност позиву доноси овакве зреле високопрофесионалне резултате достојне поштовања и дивљења. Тако се узорно служи професији и брани углед факултета и универзитетске заједнице. Управо у духу налога делфијске мудрости *сјознајти самог себе најтеже је мудрост на свету*, или сократовски речено *ништавније свако знање ако човека не учини бољим*.

Овакав уџбеник значајан је не само за студенте већ и за шири читалачки публицум, упознајући га са предметом проучавања и теоријско-методолошким основама ове академске дисциплине, али и са резултатима емпиријских истраживања ове проблематике у свету и код нас, као и са основним категоријама, појмовима, концептима, јавним политикама и праксом хуманитарне социјалне акције у овој области.

Уверен сам да ће се овај уџбеник радо читати и да ће допринети изграђивању новог педагошког профила генерација социолога и социјалних радника, као високообразованих професионалаца у струци и узорних хуманиста.

Ljubiša R. Mitrović¹
University of Niš,
Faculty of Philosophy
Niš (Serbia)

PIONEERING CONTRIBUTION TO SOCIOLOGY OF AGING AND CONTEMPORARY HUMANISTIC THEORY

Lela Milošević Radulović, *Sociology of Aging*.
Niš: Faculty of Philosophy, 2023, 348 pp.

(Translation *In Extenso*)

Writing a textbook belongs to the rank of professional duties of the teachers in the academic university community. It is an expression of scientific maturity, as well as of professors' pedagogical-didactic duty towards students and the educational-scientific institution in which they work. It is not a routine task, but a serious challenge for every university professor and it is successfully achieved in a lucky encounter of accumulated pedagogical experience and broad knowledge of the literature, both domestic and foreign, in the domain in which the professor acts as a pedagogical and scientific-research worker.

Unfortunately, in the publishing practice at our universities we are faced with the growing phenomenon of "McDonaldization" and commercialization of this task, which leads us to specific deviations and "grey economies" in the university community of modern academic capitalism. Following the intellectual production of our academic community, particularly in the field of sociology and other social sciences and humanities, we may rightfully say that there are few innovative authors who are, owing to the quality and accomplishments of their research, able to formulate new paradigms and thus enrich both Serbian and world science. The academic community is full of standardized "McDonald" scientists whose works brim with superficiality and compiler syncretism. There is little creative freshness and scientific novelties. Hence, when an important achievement appears in science and the academic community, it is seen as a special celebration of the spirit, to whose results we are looking forward because it not only enriches us with the new fund of knowledge, but also affirms the ethics of the scientist-researcher's vocation. The textbook *Sociology of Aging* by Lela Milošević Radulović is exactly an important achievement of this kind, which with its overall reach represents a true innovation in our modern textbook literature, and a pioneering contribution to sociology of aging in our country. The study has been reviewed by Ljubiša R. Mitrović, PhD, Professor Emeritus of the Faculty of Philosophy in Niš, Miloš

¹ ljubisa.mitrovic@filfak.ni.ac.rs; <https://orcid.org/0000-0003-0225-4218>

Milenković, PhD, Ful Professor at the Faculty of Philosophy in Belgrade, and Snežana Stojšin, PhD, Full Professor at the Faculty of Philosophy in Novi Sad.

The choice of profession is determined by numerous objective and subjective factors, while the vocation, human involvement and our life mission are determined primarily by our sensibility, innate character *forces of goodness*. Heraclitus brilliantly described it by saying that *a man's character is his fate*. Moreover, Goethe wrote about *effective affinities*, or kindred by choice, Dostoevsky about the *periled phenomenon of choice by suffering*, while I, as the author of this review, have defined it metaphorically in my poetics as *the poem chooses its poet*. Lela Milošević Radulović illustrates it in the best manner with her own intellectual and professional development as a person. Her early interest in humanitarian work is by no means accidental, but a conscious or unconscious choice of her life work, i.e., her mission. From a lucky fateful encounter of our internal forces, profession and challenges of the environment, the most mature fruits of creation are made. This rule is acknowledged exactly by the ambitious and maturely written textbook study *Sociology of Aging* written by Lela Milošević Radulović.

In humanity's modernity, due to a number of factors, the human lifespan has been extended. Sadly, because of the asymmetric model of technological and social progress, the quality of life of the population worldwide, as well as the matter of the average human lifespan, vary in different zones of the global world system (countries of the world centre, semi-periphery and periphery). While the problems of the elderly in the countries of the so-called Third World are not socially visible yet, being concealed by numerous networks of traditional forms of privacy, developed West European societies speak increasingly openly about the problem of the "lonely crowds" of the third- and fourth-age generations. "Signal lights" are alarmingly sent by the media and researchers about the senility indices and the dramas of the oncoming marginalized generation of the elderly crying out for organized social intervention and human solidarity.

For several decades, eminent scientists – demographers, anthropologists, doctors, psychologists, sociologists and humanists, as well as the representatives of important institutions and research associations, have warned in an alarming manner in their reports about the rapid growth of the senility indices and the expansion of world population's aging in the most developed countries of Europe and the world, as well as about the social marginalization of the elderly, the declining quality of life and broken solidarity in interpersonal relations. Concurrently with this alarming demographic tendency, modern corporations and technocratic and meritocratic elites seem to be preoccupied with the concern for other topics – they are obsessed with the neoliberal doctrine of shock, i.e., growth (market fundamentalism philosophy – "profit above man"), or with the competition regarding hyper-technological progress (conquering new advanced technologies, digitization and artificial intelligence), while politicians and militarists are preoccupied with geopolitical matters – the struggle for the imperial redrawing of borders and redistribution of resources. In this fever, all these factions of modern elites seem to have forgotten the important issues of environmentally sustainable development, social justice, equality, parity, solidarity and humanism in intergenerational relations of today's humanity.

In the textbook *Sociology of Aging*, in contrast to the modern socio-Darwinist model of "disaster capitalism" (Naomi Klein), transition with no social responsibility, "deviated

modernization" (Habermas) and "the outdatedness of human beings" (Anders), the author Lela Milošević Radulović pleads for a sound and socially responsible society which gives all social groups, classes and generations a chance to realize their personality and to actively live their lives to full achievement.

In its composition and structure, the textbook *Sociology of Aging* contains, in addition to the preface and the introduction, eight parts: 1. Sociology of aging as a special sociology, 2. Social, psychological and biological aspects of old age and aging, 3. Society and the elderly, 4. Legal aspect of improving the elderly's quality of life in the social context, 5. Poverty and social protection of the elderly, 6. Family and the elderly, 7. About old age and aging in school and the media, 8. Active aging and social integration and participation of the elderly. The textbook relies on ample foreign and domestic literature, while the content is presented systematically and illustrated by tables (20) and charts (32). At the end of every chapter there is an abstract with keywords and discussion questions, which particularly contributes to the text clarity and systematization.

All problems are professionally well-selected and dealt with from the perspective of sociological consideration of social phenomena and problems, which also implies and requires a skilful connection of macro-theoretical problematization and micro-sociological level of empirical analysis, while also respecting the basic postulates from Mills' sociological imagination workshop – that social phenomena and problems should be explored holistically, within the social structure context, while always respecting the humanistic coefficient in the analysis; this means – starting from the finding that science is not an end in itself, but must serve the man, increase his cognitive and moral power, de-alienation and the development of essential forces of man's personality.

The author performs a sociological analysis of the older man as a social category and aging as a social construct. She starts from the fact that old age is a socio-historical and cultural category and that behaviour patterns regarding older people are quite different in different cultures, seen both historically and structurally (p. 108). She clearly defines the research subject of sociology of aging as "the impact of society and culture on people's aging and the impact of people's aging on society and culture" (p. 22) and asserts that aging is "a sociologically interesting phenomenon because, regardless of the fact that it is, on the one hand, a universal experience – all of us will become old one day – it occurs in rather different and complex social contexts" (p. 31). The author emphasizes the importance of sociological research of aging and old age, underlining that aging society has an increasing need for the knowledge provided by sociology of aging, and that understanding social aspects of aging and old age, the consequences of population aging and challenges faced by society, is imposed as an important criterion in designing and implementing the policy of economic and social development of a country, the planning of social protection, and improvement of the elderly's quality of life. Moreover, she points out that this great interest in sociology of aging has been caused by the longer lifespan and the needs of the family and society to respond to the requirements of extended old age (p. 15).

Lela Milošević Radulović's textbook *Sociology of Aging* is written in a modern methodical-didactic and experienced manner, in a clear language and with pedagogical-humanistic messages. Therefore, it will have an encouraging effect on students, both in the formation of their professional educational culture and in the formation of their worldviews in the

spirit of modern humanistic orientation. The author presents the matter by methodically combining theoretical considerations and results of empirical research (Serbian and foreign authors). She consistently develops a Frommian approach about permanent lifelong learning and individuals' ethical co-accountability for the birth and development of their personality in all stages of human life.

Given the current nature of the problem of demographic aging phenomenon in Serbia's modern society (Stojilković Gnjatović, 2023), I plead for the necessity of exploring the teaching content like this at all our universities, and of forming scientific institutes and centres in charge of systematically researching this complex issue by dealing with the elderly's social status and improvement of the quality of their life, as well as the responsibility of society and its institutions for permanent care for the elderly and the development of intergenerational solidarity. In that respect, it is necessary to work on the development and implementation of projects with the topic *Multidisciplinary research of the problem of the care for the elderly – the road towards improving solidarity in intergenerational relations in the future*.

Having in mind the quality of the textbook *Sociology of Aging* by Lela Milošević Radulović, I warmly recommend it for the benefit of educating new *homo academicus*, recalling the well-known motto that *there is not a happier professor than the one who lives to see his former students and followers surpass him with their creative work*. Only true dedication to the vocation brings such mature and highly professional results worthy of respect and admiration. This is how the profession should be properly served and how the respect of the faculties and the university community is defended. In the very spirit of the orders of Delphic wisdom, *the most difficult thing in life is to know yourself*, or, in Socratic words, *knowledge that does not make a man virtuous is worthless*.

A textbook like this is important not only for students, but also for a broader readership, familiarizing it with the research subject and the theoretical-methodological foundations of this academic discipline, as well as with the results of empirical research of these issues in the world and in our country, including basic categories, notions, concepts, public policies and the practice of humanitarian social action in this field.

I believe that this textbook will be gladly read and that it will contribute to the building of a new pedagogical profile of the generations of sociologists and social workers, as well as highly-educated professionals in this vocation and exemplary humanists.

REFERENCES/ЛИТЕРАТУРА

- Milošević Radulović, L. (2023). *Sociology of Aging*. Niš: Filozofski fakultet [In Serbian]
Stojilković Gnjatović, J. (2023). Age Structure of the Population of Serbia – What changes were recorded in the censuses in 2002, 2011 and 2022? *Sociološki pregled*, 57 (3), 792–822. DOI: [10.5937/socpreg57-45982](https://doi.org/10.5937/socpreg57-45982)